

СЎЗ САНЪАТИ
ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ
4 ЖИЛД, 4 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ
ИСКУССТВО СЛОВА
ТОМ 4, НОМЕР 4

INTERNATIONAL JOURNAL
OF WORD ART
VOLUME 4, ISSUE 4

Бош муҳаррир:

Холбеков Муҳаммаджон

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Тўхтасинов Илҳом

ф.ф.д., доцент (Ўзбекистон)

Таҳрир хайъати:

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўгли

ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммамед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт

Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

ф.ф.д. (Грузия)

Юсупов Ойбек

масъул котиб, доцент (Ўзбекистон)

Главный редактор:

Холбеков Муҳаммаджон

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Заместитель главного редактора:

Тухтасинов Илҳом

к.ф.н., доцент (Ўзбекистон)

Редакционная коллегия:

Назаров Бахтиёр

академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умар оглы

д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова

д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким

д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил

д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммамед

к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Джеймс Форт

Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Балтабоев Ҳамидулла

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Дустмухаммедов Хуршид

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода

д.ф.н., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар

д.ф.н. (Грузия)

Юсупов Ойбек

отв. секретарь, доцент (Ўзбекистон)

Editor in Chief:

Kholbekov Muhammadjan

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

Tuhtasinov Ilhom

Ph.D. Ass. Prof. (Uzbekistan)

Editorial Board:

Bakhtiyor Nazarov

academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogly

Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim

Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail

Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed

Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort

University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar

Doc. of philol. scien. (Georgia)

Yusupov Oybek

Ass. prof. (Uzbekistan) - Senior Secretary

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

1. Дилноз Қодирберггановна Оллабергганова ХОЛИД ХУСАЙНИЙ ВА МАЛАЛА ЮСУФЗОЙ АСАРЛАРИДА ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ МАСАЛАЛАРИ.....	6
2. Ахмедова Парвина Абдуманоновна СОЗДАНИЕ ФАНТАСТИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ В РОМАНЕ ДЖ.К.РОУЛИНГ О ГАРРИ ПОТТЕРЕ.....	14
3. Аманбаева Дилсора Аббамуслимовна "БУРЧ" КОНЦЕПТИНИНГ ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДАГИ ТАРЖИМА МУАММОЛАРИ.....	20
4. Мамасолиев Икром Убайдуллаевич ҲОЗИРГИ НЕМИС ТИЛИДА ИЛОВАЛИ ЭЛЕМЕНТЛАР СЕМАНТИКАСИГА ДОИР.....	26
5. Кенжаев Тўлқин Арабович ФИТРАТ НАСРИЙ АСАРЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ, БАДИИЙ-ПСИХОЛОГИК ТАЛҚИНЛАРИ.....	32
6. Hamroyeva Maftuna Rasulovna BADIY ASAR MATNIDA ANTROPONIMLARNING O'RNI (Normurod Norqobilov va Tohir Malik ijodi misolida.).....	40
7. Xotamova Guljahon Solijonovna O'ZBEK TILIDAGI SHAXSIY YOZISHMALARDA O'SMIR QIZLAR YOZMA NUTQI HARF SHAKLLARINING XUSUSIYATLARI.....	47
8. Каримова Дурдона Фарходовна ЮРИДИК ИНГЛИЗ ТИЛИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИ ВА ЛЕКСИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	54
9. Gaffarova Dilshoda THE ROLE OF STRATEGIC OR COMPENSATIVE COMPETENCIES IN THE FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION.....	60
10. Нилуфар Муминова “ТЕМУРНОМА” АСАРИДА ҚЎЛЛАНГАН ФОРС-ТОЖИКЧА ИСМЛАР ҚАТЛАМИ.....	66
11. Rasuleva Nigina Alisherovna XX ASRDA XITOY ILMIY-FANTASTIK ROMANLARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH TARIXI TO'G'RISIDA.....	73
12. Nazarova Dildora JAMOL KAMOL DOSTONLARINING VAZN XUSUSIYATLARI VA “SHAHRI BONU” DOSTONI TAHLILI.....	80
13. Ўктамova Наврўза Ботир қизи МЕТАФОРА ЎЗБЕК ВА ИНГЛИЗ ТИЛЛАРИДА ДУНЁ ЛИНГВИСТИК ОБРАЗИНИ ТАШКИЛ ЕТИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА.....	87

14. Шадиева Дилрабо Курбановна ИЗМЕНЕНИЕ ФОРМАТА РУССКОЯЗЫЧНЫХ СМИ УЗБЕКИСТАНА.....	92
15. Халида Йўлдашева БАДИЙ МАТНДА ШАХС ГЕНДЕР ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ НАМОЁН БЎЛИШИ.....	98
16. Абдор Муртазаев СОДДА ГАПЛАРНИНГ МАЗМУНИЙ АЙНАНЛИК ВА ЎХШАШЛИК ДАРАЖАЛАНИШИДА ЛЕКСИК ВОСИТАЛАРНИНГ ЎРНИ.....	103
17. Наширова Дилноза Буриевна ИНГЛИЗ ТИЛИДА ЙЎНАЛМА ҲАРАКАТ ФЕЪЛЛАРИ ТИЗИМИ.....	112
18. Дарвишова Гулчехра Кенжабаевна ШАРЛОТТА BRONTE РОМАНЛАРИДА ЖАМИЯТ ВА АЁЛЛАР МАСАЛАЛАРИ.....	120
19. Ҳайитов Шавкат Аҳмадович «ХАМСАТУЛ-МУТАҲАЙЙИРИН» САБОҚЛАРИ.....	127
20. Астанова Гулнора Аминовна “МИНГ БИР КЕЧА” АСАРИДАГИ АЁЛЛАР ОБРАЗИДА ТАДБИРКОРЛИК ВА ҚАҲРАМОНЛИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ БАДИЙ ТАЛҚИНИ.....	136
21. Айымбетова Замира Максетбай қизи И.ЮСУПОВ ПОЭМАЛАРЫНДА ФОЛЬКЛОРИЗМ: «ДАЛА ЭРМАНЛАРЫ» ПОЭМАСЫ МЫСАЛЫНДА.....	142
22. Мўминова Манзура Мамасодиқжоновна ЛИРИК АСАР КОМПОЗИЦИЯСИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАР.....	150
23. Турсунова Мая Эркиновна ЗАМОНАВИЙ ТИЛШУНОСЛИҚДА СЛЕНГ – МУСТАҚИЛ ҲОДИСА СИФАТИДА.....	157
24. Топволдиев Казбек Ахмадалиевич И.А.БУНИН АСАРЛАРИДА ОРИЕНТАЛИЗМЛАРНИНГ ШАРҚНИ ЎЗИГА ХОС ИДРОК ЭТИЛИШИ СИФАТИДА АКС ЭТИШИ.....	162
25. Қўчқорова Садоқат Тошпўлатовна ФРАНЦУЗ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИДА “MAGIE” КОНЦЕПТИНИНГ ЛИНГВОКОГНИТИВ ВА МИЛЛИЙ-МАДАНИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	170
26. Ҳакимов Муҳаммад, Бурханова Машҳура НУТҚИЙ АКТЛАР ИМПЛИЦИТ СТРУКТУРА БИРЛИГИ СИФАТИДА.....	180
27. Бурханова Машҳура БАДИЙ МАТНДА ШАХС ХУСУСИЯТЛАРИ ТАСВИРИНИНГ КРЕОЛИЗАТИВ-СТРУКТУР ТАДҚИҚИ ХУСУСИДА.....	188
28. Xidoyatova Nigora BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING MULOQOT JARAYONIDA NUTQ MA'DANIYATINI SHAKLLANTIRISH.....	195

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

Xidoyatova Nigora

Chirchiq davlat pedagogika instituti,
Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MULOQOT JARAYONIDA NUTQ MA'DANIYATINI SHAKLLANTIRISH

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2021-4-28>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining muloqot jarayonida nutq ma'daniyatini shakllantirishning nechog'lik muhim ahamiyat kasb etilishiga e'tibor qaratilgan. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga muomala ma'daniyatini shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Chunki bu yoshdagi bolalarda boshqa shaxslar bilan muloqot qilish uchun nutq qobiliyati yaxshi rivojlanmagan bo'ladi. Shuning uchun ularning nutq qobiliyati va ma'daniyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman shaxsni tarbiyalash va rivojlantirish samaradorligi uning shakllanish darajasiga bog'liq. Bu borada boshlang'ich maktab bola hayotida juda muhim davr hisoblanadi va bu yoshda bola ijtimoiy munosabatlarga faol kirisha boshlaydi. Kichik boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan batafsil ta'lim tadbirlarini muntazam ravishda amalga oshirish ularda nazariy fikrlash asoslarini rivojlantirishga yordam beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining muloqot ma'daniyatini rivojlantirish ularning ijtimoiy munosabatga faol kirishishi uchun muhim jarayon hisoblanadi.

Kalit so'zlar: muomala ma'daniyati, kommunikativ funktsiya, ijtimoiy munosabat, individual rivojlanish, so'z boyligi, muomala standartlari, aqliy operatsiyalar, ta'lim faoliyati, diagnostik tadqiqotlar.

Хидоятова Нигора

Чирчикский государственный педагогический
институт, Преподаватель кафедры
дошкольного образования

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОЦЕССЕ ОБЩЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

АННОТАЦИЯ

В статье акцентируется внимание на важности формирования речевой культуры в коммуникативном процессе младших школьников. Важная задача - формирование культуры общения у младших школьников. Это связано с тем, что дети этого возраста не обладают хорошо развитой способностью общаться с другими людьми. Поэтому важно развивать их разговорные навыки и культуру. В целом эффективность воспитания и развития человека

зависит от уровня его сформированности. В связи с этим начальная школа - очень важный период в жизни ребенка, и в этом возрасте ребенок начинает активно вступать в социальные отношения. Регулярное выполнение детальной учебной деятельности младшими школьниками помогает им развивать основы теоретического мышления. Развитие культуры общения у младших школьников - важный процесс для их активного вовлечения в общественные отношения.

Ключевые слова: поведенческая культура, коммуникативная функция, социальные отношения, индивидуальное развитие, лексика, стандарты поведения, мыслительные операции, образовательная деятельность, диагностические исследования.

Xidoyatova Nigora

Chirchik State Pedagogical Institute,
Teacher Department of Pre-School Education

FORMATION OF SPEECH CULTURE IN THE PROCESS OF COMMUNICATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

ANNOTATION

This article focuses on the importance of the formation of speech culture in the communication process of primary school students. An important task is to form a culture of communication for primary school students. This is because children of this age do not have a well-developed ability to communicate with other people. Therefore, it is important to develop their speaking skills and culture. In general, the effectiveness of upbringing and development of a person depends on the level of his formation. In this regard, primary school is a very important period in a child's life, and at this age the child begins to actively engage in social relationships. Regular implementation of detailed educational activities by young primary school students helps them to develop the basics of theoretical thinking. The development of a culture of communication in primary school students is an important process for their active involvement in social relations.

Keywords: behavioral culture, communicative function, social relations, individual development, vocabulary, standards of behavior, mental operations, educational activities, diagnostic research.

KIRISH

Kichik maktab yoshidagi bolalarda individual, shaxsiy rivojlanish muhim o`rin tutadi. Ushbu davrda shakllangan xulq-atvor regulyatorlari kelajakda barqaror va asosan insonning kelajakdagi ko`rinishini, uning hayotdagi mavqeini va boshqa odamlar bilan munosabatlarini oldindan belgilab beradi. Bolaning shaxsiyatini rivojlantirish shartlaridan biri bu uning atrofdagi haqiqatni o`rganishi, ijtimoiy tajriba, ijtimoiy xulq-atvor, qadriyat yo`nalishlarini o`zlashtirishi, tengdoshlari va boshqa odamlar bilan o`yin faoliyatidagi aloqasidir. Bolalar bilan ishlashda o`qituvchilar sinfda, o`yin jarayonida, ish joylarida ularning hatti-harakatlarini rivojlantirishga katta e`tibor berishadi va kundalik, maishiy faoliyat imkoniyatlarini cheklangan darajada baholaydilar.

ASOSIY QISM

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi maktab yoshidagi bolalarni tarbiyalash bo'yicha yangi vazifalarni ilgari surmoqda. Bolalar o`rtasida muloqot ma`daniyatini shakllantirish muammosiga katta ahamiyat beriladi, uni hal qilishda nutqning kommunikativ funktsiyalarini shakllantirish bola rivojlanishining markaziy bo'g'ini sifatida yetakchi rol o'ynaydi.

Nutq bola hayotida turli funktsiyalarni bajaradi. Asosiy va boshlang'ich kommunikativ funktsiya - nutqning aloqa vositasining maqsadi hisoblanadi. Muloqotning maqsadi ijtimoiy aloqalarni saqlash, ma'lumot almashish bo'lishi mumkin. Nutqning kommunikativ funktsiyasining barcha bu jihatlari bolaning xatti-harakatlarida namoyon bo'ladi va u tomonidan faol ravishda o'zlashtiriladi. Aynan nutq funktsiyalarining shakllanishi bolani tilni, uning fonetikasini, so'z boyligini va grammatik tuzilishini o'zlashtirishga undaydi. Agar biror kishi avvalo muloqot jarayonida suhbatdoshini tinglashni bilsa, o'z fikrlarini tilning yaxshi darajasida, jargonsiz va xalq

tilisiz vakolatli tarzda ifoda etsa, biz bunday odam haqida aytishimiz mumkinki, u ma`daniyatiga to'liq egalik qila oladigan shaxs. Muloqot ma`daniyatining muhim qismlaridan biri nutq ekan, shuning uchun maktab o'quvchilari o'rtasida nutqning kommunikativ funktsiyalarini shakllantirish orqali muloqot ma`daniyatini tarbiyalash zarur. Muloqot bolaning ajralmas faoliyatining bir tomoni bo'lib, ushbu faoliyatning xususiyatlari bilan belgilanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida muomala ma`daniyatini shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi. Chunki bu yoshdagi bolalarda boshqa shaxslar bilan muloqot qilish uchun nutq qobiliyati yaxshi rivojlanmagan bo'ladi. Shuning uchun ularning nutq qobiliyati va ma`daniyatini rivojlantirish vazifasi zamonaviy maktabning asosiy vazifalaridan biriga aylanadi, chunki umuman shaxsni tarbiyalash va rivojlantirish samaradorligi uning shakllanish darajasiga bog'liq. Bu borada boshlang'ich maktab bola hayotida juda muhim davr hisoblanadi, chunki bu yoshda bola ijtimoiy munosabatlarga faol kirisha boshlaydi.

Muloqot ma`daniyati bolaning kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qilishda hurmat va xayrixohlikka asoslangan holda, tegishli so'z boyligi va muomala standartlaridan foydalangan holda, shuningdek jamoat joylarida, kundalik hayotda odob-axloq qoidalariga rioya qilishni o'z ichiga oladi.

Bolalar maktabga kelganlarida, nutq shakllaridan xabardor bo'lishadi, so'zlarning tovush tarkibi, so'z boyligi, grammatik tuzilishi, ular yozma nutqni, adabiy tilni o'zlashtiradilar, monolog ham faol rivojlanadi. Bolalar so'zning ovozini tinglaydilar va bu tovushni baholaydilar. Kichik maktab o'quvchilari qaysi so'zlarni ishlatish mumkinligini va qaysi so'zlarni baland ovoz bilan talaffuz qilmaslik kerakligini tushunishadi [1].

Boshlang'ich maktab o'quvchilarning so'z boyligi o'rtacha besh ming so'zga yetadi. Bolalar o'rgangan so'zlar ikki guruhga bo'linadi:

- 1) faol zaxiralar- bola nafaqat tushunadigan, balki nutqida ongli ravishda foydalanadigan so'zlar;
- 2) passiv zaxiralar - bola tushunadigan, ammo nutq jarayonida ishlata olmaydigan so'zlar kiradi.

Bolalarning so'z boyligini boyitish to'g'risida g'amxo'rlik qilishimiz kerak, yangi taklif qilingan so'z, agar u birlashtirilsa, bolalarning faol so'z boyligini oshirishga xizmat qilishini anglashimiz kerak. Buni bir yoki ikki marta aytish yetarli emas. Bolalar eshitish va ongli ravishta tez-tez qabul qilishlari kerak "[2].

Boshlang'ich maktab o'quvchilarining nutq ma`daniyatini rivojlantirish jarayonida quyidagi ziddiyatlarga duch kelish mumkin: yosh maktab o'quvchilari o'rtasida shaxslararo muloqot ma`daniyatini shakllantirishda jamiyatning ehtiyoji va ushbu muammoning yetarli darajada ilmiy-uslubiy rivojlanishi kerakligi. Ushbu qarama-qarshiliklar tadqiqot muammosini belgilab berdi: boshlang'ich maktab o'quvchilarida shaxslararo muloqot ma`daniyatini samarali shakllantirish uchun qanday pedagogik shartlar mavjud?

Kichikroq o'quvchining fikrlash markazida maktabda olgan bilimlari yotadi. Shuning uchun aqliy operatsiyalar bevosita vizual qo'llab-quvvatlash bilan kamroq bog'liqdir. Bola operatsiyani "aqliy" bajarish qobiliyatini egallaydi. Uning tushunchalarining mazmunini boyitish bor, bola ko'plab xususiyatlar va belgilarni o'rganadi. Muhim xususiyatlarni aniqlashni va kichik xususiyatlardan ajratib olishni o'rganadi. Shuning uchun bu yerda tushunchalar orasidagi bog'liqlik va munosabatlarni ko'ra bilish, tasniflash tamoyillarini o'zlashtirish juda muhimdir. Fikrlash tashqi tomondan bosim ostida majburan rivojlanmasligi kerak, chunki bu faqat yosh maktab o'quvchisida bilimga bo'lgan ishtiyoqning shakllanishiga to'sqinlik qiladi, bu esa ushbu yoshdagi rivojlanayotgan shaxsga xos xususiyatdir [3].

V.V.Davydov boshlang'ich maktab o'quvchilarining umumiy psixologik rivojlanishining asosini o'quv faoliyatini amalga oshirish jarayonida nazariy bilimlarni shakllantirish, mazmunli aks ettirish, ularda tahlil qilish va rejalashtirish qobiliyatini shakllantirish jarayoni deb biladi. Ushbu jarayon bolalarning butun bilim va shaxsiy sohasini sezilarli darajada qayta tuzilishini oldindan belgilab beradi. Ta'lim muammolarini hal qilish jarayonida boshlang'ich maktab o'quvchilari tomonidan nazariy bilimlarni o'zlashtirilishi tegishli harakatlar orqali o'rganilayotgan mavzularning muhim munosabatlariga yo'nalishni talab qiladi. Bunday yo'nalishni amalga oshirish bolalar

tomonidan aks ettirish, mazmun mohiyatini tahlil qilish va rejalashtirish bilan bog'liq. Shuning uchun, boshlang'ich maktab o'quvchilari tomonidan nazariy bilimlarni o'zlashtirish bilan ularda ushbu psixologik yangi shakllanishlarni shakllantirish uchun qulay sharoitlar paydo bo'ladi. Ta'lim faoliyatiga bo'lgan ehtiyoj maktab o'quvchilarini nazariy bilimlarni o'zlashtirishga undaydi va ta'lim muammolarini hal qilishda nazariy bilimlarni singdirish usuli sifatida maktab o'quvchilari mavhum fikrlashdan konkretgacha ko'tarilishadi [4-6].

Ta'lim faoliyati bolalarni nazariy bilimlar sohasi bilan tanishtiradi va ulardagi nazariy ong va fikrlash asoslarining rivojlanishini ta'minlaydi. Ushbu faoliyat tarkibiga o'quv va bilim ehtiyojlari va motivlari, ta'lim vazifasi, tegishli harakatlar va operatsiyalar kabi tarkibiy qismlar kiradi. Ta'lim muammosining o'ziga xos xususiyati shundaki, uni hal qilishda bolalar ma'lum bir sinfnig barcha aniq muammolarini hal qilishning umumiy usulini o'zlashtiradilar. Ta'lim harakatlari va operatsiyalari, ular orqali ushbu muammolarni hal qilish nazariy-mazmunli turni aks ettirish, tahlil qilish va rejalashtirishni nazarda tutadi. Kichik maktab o'quvchilari tomonidan batafsil ta'lim tadbirlarini muntazam ravishda amalga oshirish ularda nazariy fikrlash asoslarini rivojlantirishga yordam beradi.

Bugungi kunga kelib, R. Beylsning guruhlarining o'zaro ta'sirini kuzatish usuli va Flandriya o'zaro ta'sirlar toifalari tizimi ma'lum [7]. Ikkala usul ham ob'ektiv natijalarni olishga imkon beradi, ammo haqiqiy pedagogik jarayonda ularni tashkil qilish uchun alohida harakatlar talab etiladi. Boshlang'ich maktab o'quvchilarining muloqot madaniyatini rivojlantirish to'g'risida ob'ektiv ma'lumot olishda foydalangan usullarimiz haqida batafsil to'xtalamiz.

Rozenzveyg testi - bu shaxsning kommunikativ vaziyatda ko'ngilsizliklarga bo'lgan munosabatini aniqlash uchun mo'ljallangan usuldir. Texnikaning shubhasiz afzalliklari quyidagilardan iborat:

1) shaxsni o'rganishning proektiv usullariga tegishli. Bu sizga uni qayta-qayta ishlatishga va ishonchli natijalarga erishishga imkon beradi, chunki kichik o'quvchilar so'roq qilish usullari vazifalariga kattalar kutgan javoblarni berishga moyil;

2) testning yoshga bog'liq modifikatsiyasi, shu jumladan 8 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan, ogohlantiruvchi materialning maxsus to'plami;

3) olingan ma'lumotlarning ko'p o'lchovliligi. Diagnostik tadqiqotlar davomida nutqqa javob berish tezligini, murakkab aloqa muammolarini hal qilishda ijodiy yondashuv mavjudligini kuzatish mumkin. Bu yerda tajovuzkorlik odatdagi bolaning nostandart aloqa vaziyatlariga reaksiyasi (ekstrapunitiv reaksiyalar hukmronligi) usuli sifatida aniq namoyon bo'ladi. Sinovdan foydalanish, tengdoshlari, turli yoshdagi bolalar, o'qituvchilar va ota-onalar bilan muloqot qilishda bolaning ichki munosabatlari haqida ma'lumot beradi.

Bugungi kunga kelib, psixologik va pedagogik adabiyotlarda muloqot qobiliyatini shakllantirish maktab yoshidagi bolalarda muhim rol tutadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga muloqot ma'daniyatini o'rgatishning asosiy maqsadi ularda yetarli kommunikativ xatti-harakatlarning shakllanishi, ya'ni ma'lum bir vaziyat uchun qabul qilingan me'yorlarga mos keladigan va samarali bo'lgan kommunikativ xatti-harakatlardir. Shunday qilib, yosh bolalar aloqa normalarining odob-axloq qoidalarini (bu qanday zarur? Qanday qabul qilinadi?) Va natija beradigan aloqa usullarini (bu qanday yaxshiroq? Qanday qilib samaraliroq?) tushunishlari kerak. Insonning kommunikativ xulq-atvori - bu aloqa normalari va an'analarining to'plamidir [6].

Maktab yoshidagi bolalarning nutq qobiliyatini rivojlantirishda turli xildagi o'yinlardan foydalanish ham muhim hisoblanadi. O'yin orqali boshlang'ich sinf o'quvchisining insonlar bilan munosabatga oson kirishishi kuzatiladi. Ushbu ogohlikka bo'lgan ehtiyoj o'yin jarayonida ikki turdagi munosabatlarning mavjudligini belgilaydi: kichik o'quvchilarning narsalarga bo'lgan munosabati va aktyorlar o'rtasidagi munosabatlari shular jumlasidandir [9, 10].

Sinfdan tashqari ishlar boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida muloqot ma'daniyatini shakllantirishning yana bir vositasidir. Turli xildagi to'garaklar, studiyalarda, folklor ekspeditsiyalari va ekskursiyalari, maktab klublari birlashmalari, musobaqalar, tanlovlar, olimpiadalar, ommaviy bayramlar shular jumlasidandir. Bo'sh vaqtni o'tkazish o'quvchilarning kommunikativ ma'daniyatini tarbiyalashga yordam beradi.

Kattalar va tengdoshlar bilan birgalikda bo'sh vaqtni samarali o'tkazish tadbirlarini tashkil etish orqali bolalar o'zaro munosabatlarni to'g'ri o'rnatishga, ziddiyatli vaziyatlarni hal qilishga o'rganadilar.

Shuningdek, siz "Oxirigacha tinglang", "Gapni to'ldiring", "Oxirida gaplashaman", "Yaxshilangan telefon" kabi aloqa mashqlaridan foydalanishingiz mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, kichik yoshdagi o'quvchilar yangi so'zlarni o'rganishlari muhim. Ko'pincha, yangi so'z allaqachon tanish bo'lgan so'z bilan umumiy ildizga ega, shuning uchun bolalar ularni eshlashlari osonroq. O'qituvchi ba'zi so'zlarning boshqalar bilan qanday bog'liqligini ko'rsatishi kerak, shunda bolalarning leksik so'z boyligi sezilarli darajada oshadi, ular yangi so'zlarni yodlash va qo'llash osonroq bo'ladi. Shunday qilib, muloqotga bo'lgan ehtiyoj nutqning rivojlanishini belgilaydi. Birinchi sinfda yilning birinchi yarmida bolalar tinglab, ko'rib o'rganadi hamda didaktik materiallar bilan ishlaydi. Kichik o'quvchilar ma'lumotni tinglashni va tahlil qilishni o'rganadilar, o'qituvchining fikrlari va ko'rsatmalariga amal qilishadi. Birinchi sinfda tinglash - bu nutq faoliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bolaning maxsus bilim faoliyatining asosiy turlaridan biri.

Shunday qilib, nutq ma'daniyatini shakllantirishning turli vositalarini ko'rib chiqib, yuqorida aytilganlarning barchasi maktab o'quvchilarining muomala ma'daniyatini yanada samarali shakllantirishga yordam beradi deb hisoblash mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Гвоздев, А. Н. Вопросы изучения детской речи А. Н. Гвоздев. – Москва : Просвещение, 2006. – 218 с
2. Тихеева, Е. И. Развитие речи детей [Текст] / Елизавета Тихеева. – Москва : Юрайт, 2019. – 116 с.
3. Воjovich L.I. Личность и ее формирование в детском возрасте: психол. исследования. М., 1968.
4. Grexnev V. S. Культура педагогического общения. М.: Просвещение, 2010. -144 с.
5. Danilenko O.I. Культура общения и ее воспитание. Л.: Издательство ЛГИК, 1989.-102 с.
6. Maryashina, O.S. Формирование культуры межличностного общения младших школьников в игровой деятельности в общеобразовательных учреждениях . 2011.- 173 с.
7. Немов R.S. Психология: Учеб. для студентов пед. вузов: В 3 кн. Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. М.: ВЛАДОС, 1998. - 632 с.
8. Леонтьев А.А. Психология общения. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Смысл, 1997.
9. Axmedjanov M.M. Pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2008. 229 b.
10. Маркушевская Е.А. Дидактико-методическая подготовка будущих учителей начальных классов к личностно ориентированной педагогической деятельности: диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Волгоград, 2003. – 237 с.